

Tvång är motsatsen till makt

Henry David Thoreau [uppfinner 1849](#) en kamp som främst kämpar mot lydnaden snarare än mot ledare och regeringar. Hur ska vi begripa detta?

Mohandas Gandhi och ickevåldsrörelsen begriper makt som lydnad. Michel Foucaults historiska undersökningar av makt ligger nära Gandhis syn på makt som lydnadshandlingar. Foucault undersöker makt som myller av mikrohandlingar. Makt är ingen mystisk kraft däruppe någonstans.

Om makt är lika med lydnad så finns inga makthavare. Det går inte att ha makt. Lydnad är en gåva som kan ges men den kan inte behållas. Det är lite som att få uppmärksamhet, den existerar så länge den ges.

Så visst finns det maktmottagare. Men makten kan inte stoppas in i ett valv, innehas och ägas. Makt måste hela tiden mottas pånytt och pånytt. Lydnad kan mottas men det går inte att ha lydnaden någonstans. "Lydnad förvarar vi därinne på hyllorna till vänster. Var snäll och lås dörren efter dig när du lagt den där."

Foucault och Gandhi tror alltså inte på makthavare. Detta kallar jag [makthavareateism](#), att bryta sig ur tron på att det skulle finnas makthavare.

Tvång och makt som varandras motsatser

Ifall makt är lydnad kan det inte vara makt att använda tvång mot någon. Tvång använder sig istället av muskelstyrka, stridsflygplan eller höga murar, inte lydnad. Tvång och makt är snarare varandras motsatser. Här är några exempel som möjligen illustrerar skillnaden mellan makt och tvång:

1. När en vuxen bär bort ett sprattlande och skrikande barn så gör hen det för att barnet inte lyder, den vuxne använder istället tvång.
2. Fängelse är ett tvångsmedel som används mot de som inte lyder, när makt saknas.
3. Krig är ett tvångsmedel mot motståndare man inte har makt över.
4. Freden efter ett krig kan handla om att lydnaden/makten håller på att återställas.

Min tes är att när makt (lydnad) finslipas och utvecklas blir makt mer lönsamt än tvång. Slaveriets tvång och hot om direkt våld blev med tiden alltmer olönsamt. Kapitalismens makt - lydnad istället för tvång och hot om våld - blev mer och mer lönsamt. Kapitalismens lydnad blev mäktigare än slaveriets tvång. De har dock aldrig varit helt renodlade system. Kapitalism kan innehålla tvång. Och slaveriet innehöll mycket lydnad.

Makt är mer producerande än förbjudande

Texterna från den borgerliga revolutionen och den tidiga liberalismen uppfattade makt som förbjudande, bestraffande och hindrande. De skapade därför föreställningar om friare sfärer som särskiljdes från nationalstaten: det privata, marknaden, civilsamhället.

Den borgerliga negativa föreställningen om makt togs över i delar av vänster, aktivism och proteströrelser. Makt uppfattades som förbjudande, förtryckande eller som hinder för frihet. Med denna världsbild frestades vänster och aktivism till att själva bli negativ, hindrande och nej-sägande.

Mäktiga makttekniker är, enligt Michel Foucault, producerande snarare än förbjudande. Makt skapar alltså mer samarbete och lydnad än hinder och förbud. Ju mer makt får oss engagerade, ju mäktigare blir makten.

Givetvis finns det perioder, institutioner och situationer där makt blir mer hindrande men dessa producerar vanligen maktlöshet snarare än makt. För att bli mäktigt uppfinner makt alltför många sätt att bli producerande. Flertalet av Foucaults böcker handlar om detta uppfinnande. Om hur makt skapar skapande.

Befrielse befriar oss från lydnad

Ifall makt är lika med lydnad och samarbete så handlar befrielse om att ta sig ur lydnad och skapa nya samarbeten. Så ifall makt är lika med lydnad blir civil olydnad avgörande för att uppnå befrielse från förtryckande makt. Det kan inte vara den enda metoden men civil olydnad blir en nödvändig del av en befrielse. Olydnaden drar undan förutsättningen (lydnaden) för den förtryckande makten. Och samtidigt skapas ett nytt samarbete, en ny makt.

En vänster som är totalt lydig, alltså där man sällan sitter i fängelse eller blir

avskedad, har inte någon större möjlighet att bryta en förtryckande makt. Total laglydnad inom vänster är på ett sätt ett större hot mot förtryckta än stater och kapitalism som ju får hela sin makt genom folks lydnad. Förtryck utövas genom lydnad.

Därmed kan vi förstå Henry David Thoreaus tanke att problemet inte är regeringen utan de som protesterar men ändå lyder ([Civil olydnad, 1849](#)).

Per Herngren

2018 04 28, från en tidigare text 2005, version 0.2.1

Referens

[Texter om civil olydnad av Per Herngren.](#)

[Texter om Michel Foucault.](#)

Vad är makt?

- Makt är lydnad.
- Makt är mer skapande och producerande än förbjudande (Foucault).
- Makt, lydnad, hörsam och följsam används här som synonymer. Dessa skapar dessutom förmåga. Förmåga att producera och skapa. Därmed hör mäktiga, bemäktiga och givetvis även förmåga nära ihop med makt.
- Makt kan även användas för att hindra, förbjuda, våldföra och förtrycka. Denna negativa makt är dock inte lika mäktig som skapande makt (Nietzsche).
- Makthavare existerar inte. Makthavare är en illusion som döljer att den som lyder producerar makt bara de gånger den lyder. Makten kan inte behållas, bevaras eller innehas. Det som gör att illusionen upprätthålls är att vissa frukter av makt kan behållas, som position eller rikedomar.
- Tvång är motsatsen till makt. Den som inte lyder kan tvingas med galler eller fysisk styrka. Tvång används alltså när makt saknas.

- Härska innebär att trycka ner och krossa motstånd eller avvikelse. Härska används när lydnaden är svag. När makten är stark blir härskartekniker ineffektiva och oekonomiska.
- *Auktoritär personlighet* lanserades av Theodor Adorno 1950 som beteckning på en personlighetstyp som tenderar att underordna sig och lyda överhet. Tidigare hade dock Abraham Maslow 1943 och Erich Fromm använt begrepp med liknande betydelse.

Per Herngren

2012-12-09, version 0.1

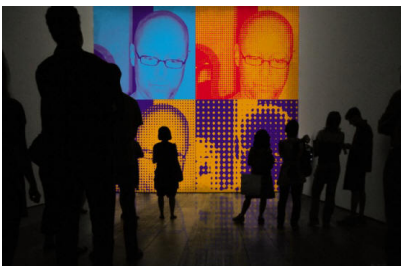
Mer om makt

[Makt](#)

[Lydnad](#)

[Makthavareateism](#)

[Civil olydnad](#)

[Helgkurser](#) om metoder för att ingripa vid makt

Tvungen att välja - Kierkegaard

Søren Kierkegaard fyller 200 år idag. Hans filosofi handlar till stor del om det fruktansvärda i att vara tvungen att välja. I valet blir vi ensamma.

Kierkegaard förstår *valet att inte agera* som ett lika aktivt val som valet att

agera. Att ingripa vid vapenhandel eller att inte ingripa vid vapenhandel likställs. De är båda likvärdiga som handling och val.

Låt oss läsa Kierkegaard som att avsaknaden av tvång tvingar oss att välja. Väljandet och beslutandet blir per definition det som inte redan är bestämt av orsak, kalkyl, regel, lag, dominans eller tvång.

Varje beslut blir därför olydnad. Detta gäller även beslutet att lyda. Själva beslutet att lyda är inte lydnad. Beslutet att lyda föregår lydnaden. Så även när vi lyder blir vi utsatta för det fruktansvärda i avsaknaden av tvång.

Denna filosofi förnekar inte tvång. När vi bär bort en provokatör från en aktion så är detta inte provokatörens val eller beslut. Provokatören lyder oss inte. Tvång blir i Kierkegaards mening motsatsen till att lyda och att välja.

Beslut kan inte förklaras

Ifall vi lyckas förklara någons beslut så har vi ersatt beslutsvalet med förklaringen. Vi har bevisat att beslutet egentligen inte var ett val. Beslutet och väljandet är det som inte kan förklaras. Valet blir alltså den del av en handling som inte kan förklaras med något bortanför valet, bortanför valet att ta ett beslut.

Möjligheten att välja och ta beslut gör oss därmed i Kierkegaards mening till enskilda, skyddslösa och sårbara. Detta, menar jag, gäller minst lika mycket för en grupp, organisation som för en person. Det går att använda Kierkegaard för att visa att samma värnlösa, skyddslösa förutsättning även gäller gemenskaper. Olydnaden i ett beslut gör gruppen sårbar. När en gemenskap väljer att ta ett beslut gör den sig skyddslös och utsatt.

Per Herngren

2013 05 05, version 0.1.1

Leva skyddslös

”Det handlar inte egentligen om att visa den faktiska möjligheten av ett rent eller avskalat själv utan snarare om ett upplyftande av den förtvivlades ångest, vargtimmens ensamma våndor eller dödsskräckens perspektiv på livet som moment av klarsyn. Dessa ögonblick menar (Kierkegaard) inte vara en defekt i

livet eller något vi ska försöka arbeta bort – tvärtom är de ögonblick där vi överblickar en av det mänskliga livets djupaste paradoxer, den att vara född in i ett släkte, en samtid, en historia och samtidigt bara vara en utslängd människokrake i livet lika ensam och utsatt som spädbarnet i sina första flämtande minuter. I medvetandet om denna paradox, denna ensamhet är vi skyddslösa.”

Jonna Hjerström Lappalainen, [Kierkegaard och det lysande mörkret](#), Svenska Dagbladet, 5 maj 2013.